

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckta motioner om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

Första lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 15 i första kammaren av herr *Ollén* och nr 25 i andra kammaren av herr *Rimmerfors*, vilka båda motioner äro likalydande, samt nr 43 i andra kammaren av fru *Andrén m. fl.*

I motionerna I: 15 och II: 25 hemställas, »att det år 1950 av offentlig utredning utarbetade förslaget till lag om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst (SOU 1950: 48) efter den överarbetning, som den avslutade remissbehandlingen eventuellt kan befinnas föranleda, så snart som möjligt, dock senast 1956, förelägges riksdagen».

I motionen II: 43 hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förslag framläggas för riksdagen senast år 1956 om sådan ändring i gällande lagstiftning, att kvinna erhåller behörighet inneha kyrkliga ämbeten och tjänster i enlighet med de riktlinjer som utarbetats av den år 1946 tillsatta utredningen».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i motionerna framställda yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna.

Sedan 1949 kan formell likställighet i princip sägas råda mellan man och kvinna i fråga om behörighet att inneha statstjänst. I *regeringsformen* § 28 stadgas nämligen i paragrafens lydelse sedan nämnda år, att Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda. Från denna princip har i lagrummets tredje stycke gjorts ett undantag, i det där föreskrives, att kvinna ej må utnämnas till prästerlig tjänst, där ej annorledes blivit bestämt i den ordning 87 § 2 mom. stadgar, d. v. s. i kyrkolag. Någon sådan lag finnes emellertid icke. Grundlagsstadgandet gäller formellt endast av Kungl. Maj:t tillsatta tjänster men tillämpas analogt även beträffande övriga tjänster. Det kan tilläggas, att kyrkolagen av år 1686 bygger på den förutsättningen, att endast män kunna inneha prästerliga tjänster.

Frågan om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst har vid olika tillfällen varit föremål för utredning och debatt. Sålunda behandlades frågan vid en *biskopskonferens år 1919*, varvid fattades en resolution av följande lydelse: »Då förslag om kvinnors anställande såsom präster framkommit och då enligt biskopsmötets mening är uppenbart att vissa prästerliga verk-

samhetsformer icke kunna åt kvinnor överlämnas, men att å andra sidan skäl finnas för kvinnors arbete med bestämda uppgifter i kyrkans tjänst, så finner biskopsmötet lämpligt att tillsätta en nämnd för frågans utredande.»

Den tillsatta nämnden framlade den begärda utredningen vid ny *biskopskonferens* år 1920. Frågan gjordes därvid till föremål för ett ingående uttalande. Särskilt betonades diakonissans betydelsefulla gärning.

År 1919 tillkallade chefen för justitiedepartementet sakkunniga att biträda inom departementet med *utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst*. I ett år 1920 avgivet betänkande behandlade de kommitterade bland annat frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster ur allmänna synpunkter. I en särskild sammanfattning uttalades den uppfattningen, att genom bestämmelser av kyrkolags natur borde stadgas, dels att kvinna skulle kunna prästvigas, dels att kvinna skulle äga behörighet att inneha prästerlig tjänst, dock med den inskränkning, att kvinnlig präst icke skulle kunna anställas eller förordnas mot vederbörande församlings vilja. Detta uttalande avsåg icke att från kommitterades sida utgöra en slutlig eller uttömmande behandling av ämnet.

Sedan kommitterade upptagit frågan om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst till mera ingående behandling, avgåvo de år 1923 betänkande och förslag i ämnet (SOU 1923: 22). I sin allmänna motivering anförde kommitterade — däribland professorn sedermera biskopen Edvard Rodhe — bl. a. följande.

När kommitterade nu hava att slutligt angiva sin ställning till frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster, må först framhållas, att enligt kommitterades mening den avgörande synpunkten här ännu mindre än beträffande statstjänster i allmänhet bör vara tillgodoseendet av ett abstrakt likställighetssträvande. Framför allt bör hänsyn tagas till de samhälleliga intressen, som beröras av denna fråga. Avgörande måste vara, huruvida förutsättningar finnas för att kvinnan i kyrkans tjänst skall kunna fylla de krav, som äro förenade med det prästerliga kallet. Och bedömandet härav blir otvivelaktigt i väsentliga avseenden ett annat än då frågan gäller de flesta andra verksamhetsområden på grund av den särställning, de prästerliga tjänsterna i många hänseenden intaga. Med hänsyn till den personliga hägen och kallelsen, vilkas särskilda betydelse för ett rätt fyllande av prästens uppgift icke torde bestridas, kunna väl män och kvinnor helt jämställas. Ej heller i fråga om de personliga förutsättningarna för handhavandet av flertalet prästerliga ämbetsuppgifter torde finnas tillräcklig anledning att göra en åtskillnad mellan män och kvinnor. I den fysiska krafterna därvid äro av direkt betydelse gäller härutinnan detsamma som i fråga om många andra slag av offentlig verksamhet. Betänkligheter i nämnda hänseende torde också väsentligen undanröjas genom de inskränkningar i kvinnas rätt att innehava prästerlig tjänst, vilka kommitterade i det följande komma att föreslå. Av större vikt äro emellertid de hänsyn, som måste tagas till den allmänna och folkliga uppfattningen av prästens ställning. — — —

Då kyrkan såsom religionsvårdande institution icke i första hand fram-

träder såsom ett ämbetsverk, kan man där icke, såsom t. ex. inom post eller telegraf, helt enkelt dekretera om kvinnas rätt till anställning och befordran. Friheten i personligt hänseende är på det kyrkliga området genomförd i en helt annan utsträckning än på andra områden av samhällslivet. Ingen tvingas att gå i kyrkan, men därav följer, att det personliga momentet inom kyrkan spelar en mycket stor roll och därmed också det personliga förtroendeförhållandet.

Det lär näppeligen från något håll förnekas, att ett framgångsrikt utövande av prästens ämbetsgärning i hög grad betingas av hans ställning till den menighet, inom vilken han har att verka. Det är härvid icke fråga endast om det rent personliga förhållandet eller de individuella förutsättningarna att vinna aktning och förtroende inom församlingen. Måhända ännu mer inverkar uppfattningen av prästens ämbete och hans uppgift att vara den främste vårdaren av de religiösa intressena inom den honom givna verksamhetskretsen. Sedan urgammal tid torde inom vida lager av befolkningen, i synnerhet å landsbygden, denna uppfattning vara i viss mån präglad av föreställningar, som hava sin rot i den religiösa känslan. För en sådan föreställning ligger det nära att även åt det av kyrkans ordning, vilket blott är form och yttre skick, giva helgden av religiösa institutioner, bundna av bibliska föreskrifter eller vördnadsvärda kyrkliga traditioner. Härav förklaras, att tanken på ett prästerskap, som i sig innesluter även kvinnor, på många håll röner ett bestämt motstånd, vilket lägger huvudvikten vid en sådan reforms förmenta oförenlighet med den kristna kyrkans lära och grundsatser. Hur en dylik opinion än må bedömas, torde det icke kunna betvivlas, att alltför ovarsamma försök till dess brytande kunna vara ägnade att framkalla rörelse och söndring av den art, att för det kyrkliga livet icke någon vinning utan tvärtom skada bleve reformens verkan. Många tecken tyda dock på att i detta avseende en friare uppfattning börjat tränga igenom. I den mån en dylik åskådning vinner en allmänare utbredning inom de kyrkliga menigheterna undanröjes det förnämsta hindret för att medgiva kvinna behörighet till utövandet av prästämbetet.

En annan orsak till att uppfattningen på sina håll endast med en viss svårighet kan göra sig förtrogen med tanken på kvinnliga präster, torde kunna sökas däri, att under gängna tider prästen, i synnerhet å landsbygden, ofta uppbar en väsentlig del av kommunens administrativa och representativa uppgifter samt framstod såsom en bygdens förtroendeman ej blott i andliga utan ock i världsliga ting. Under den tid och de förhållanden, som härmed åsyftas, var det uteslutet att en kvinna skulle kunna intaga en dylik ställning; kvinnornas deltagande i värden av offentliga angelägenheter tillhör ett senare tidsskede. Förhållandena hava härutinnan i mångt och mycket förändrats, men inom landsbefolkningen torde hos många leva kvar en uppfattning om prästens uppgift och ställning i allmänhet, vilken bidrager till att ställa dem främmande för tanken att prästen skulle kunna vara en kvinna.

Sannolikt måste man utgå från den uppfattning, att opinionen inom flertalet svenska församlingar ännu ställer sig avvisande mot kvinnliga präster. I den mån motståndet är grundat på en strävan att värna om vissa mera instinktivt fattade värden, kan det — — icke mötas enbart med rationella argument. Och då det här gäller ett område, det religiösa, där just känslolivet intager en central plats, är det mer än eljest angeläget att visa hänsyn mot en opinion, som väsentligen grundas på känsla och instinkt.

Det spörsmålet uppställer sig då, om det måhända vore riktigtast att afvöra frågan om kvinnliga präster från dagordningen till en tid, då försam-

lingarna själva begärde kvinnliga präster. Häre mot kan dock anföras, att man icke väntade med att införa diakonistjänsten, till dess församlingarna begärde en diakonissa. Diakonissan fick tillfälle att i de församlingar, där motstånd icke mötte, visa vad genom henne kunde uträttas. Motståndet mot det nya ämbetet försvann i samma mån diakonissorna utövade sin verksamhet. På analogt sätt förhåller det sig utan tvivel med frågan om kvinnliga präster. Församlingarnas ställning till denna fråga kan endast i ringa mån påverkas genom principskäl och än mindre genom maktspråk, utan blott därigenom, att kvinnan får tillfälle att visa vad hon duger till såsom präst. Att utstaka de gränser, inom vilka detta bör medgivas, är utan tvivel en ömtålig och svårlöst uppgift. En nödig varsamhet torde kräva, icke att man helt avstår från att för kvinnor öppna tillfälle att utöva prästerlig verksamhet, men väl att man vid reformens genomförande, åtminstone till en början, inskränker denna verksamhet till sådana områden, där otvivelaktigt förutsättningar finnas för att den skall kunna vara till verkligt gagn. — — —

Prästämberet är brännpunkten i det kyrkliga arbetet. Det ger rikast tillfällen till religiös påverkan av andra. Från kyrkans synpunkt måste det således vara önskvärdt, att de personer, vilka äga håg och fallenhet, med ett ord de inre och yttre betingelserna, för det arbete i kyrkans tjänst, vilket för henne är det centrala, ägna sig åt det prästerliga kallet. Inom kyrkan har städse funnits varmt intresse för att varje ung man, som har håg och fallenhet för prästerlig verksamhet, skall kunna nå det mål, vartill hans inre kallelse och hans begåvning draga honom. Bestämmande har därvid varit övertygelsen, att den, som har den inre kallelsen och den däremot svarande yttre fallenheten, också har en gärning att utföra såsom präst. I och för sig bör tydligen detta gälla ej mindre om kvinna än om man. Något skäl av *principiell* natur, varför icke den kvinna, som har håg och fallenhet för den prästerliga gärningen, skulle kunna intaga den plats, där hon har de rikaste möjligheterna att arbeta i kyrkans religiösa uppgift, torde icke kunna förebringas. Från kyrkans egen synpunkt måste det te sig som en misshushållning, om hon icke skulle utnyttja den dynamiska kraft, som ligger i ett med fallenhet förenat starkt kallelsemedvetande.

Vad kvinnans fallenhet för den religiösa uppgiften i prästgärningen angår, är hennes begåvning visserligen icke i allmänhet likartad med mannens. Men detta förhållande torde icke i och för sig kunna brukas såsom argument mot att bereda kvinnor tillträde till prästämbetet. Betraktas det moderliga draget såsom något specifikt kvinnligt, torde kvinnan just i denna sin egenskap äga en förutsättning att göra sin säregna insats i det arbete, kyrkan utför genom sina präster, ty modersvård och själavård ha i alla tider hört nära samman.

Tydligen kan man icke med visshet förutsäga, hur kvinnans framträdande såsom präst kan utfalla. Presumtionen, med hänsyn till vad kvinnan, särskilt under det sista århundradet, uträttat på det kyrkliga arbetsfältet, talar dock avgjort till kvinnans förmån. Den erfarenhet, som, om ock sparsamt, föreligger från andra länder om kvinnors verksamhet såsom präster, är också av sådan art, att den stöder förhoppningarna om ett för kyrkan värdefullt resultat av den ifrågasatta reformen — — —.

Såsom en ytterligare synpunkt må slutligen framhållas, hur det för den enskilda kvinnan — säkerligen i högre grad än då det gäller andra värv — kan kännas synnerligen hårt, om hon hindras att ställa sina krafter i kyrkans tjänst på det sätt, som bäst motsvarar hennes egenart. På många håll, där motståndet mot kvinnliga präster bottnar förnämligast i hänsyn till en vördnadsvärd kyrklig tradition, torde också ansvars känslan inför en människa, som drives av en med fallenhet förenad inre kallelse, komma att väga

tungt gent emot obenägenheten att på detta område beträda vägar, vilka ännu framstå som nya och obekanta.

Om det alltså måste anses föreligga principiella skäl för att den prästerliga banan öppnas för kvinnor, göra sig dessa skäl med särskild styrka gällande i vad angår vissa prästerliga befattningar, där det enligt kommittéradens mening är sannolikt och lämpligt, att kvinnor till en början finna ett levnadskall.

Det är uppenbart, att nutidens komplicerade förhållanden kommit att medföra en differentiering av det prästerliga arbetet. Inom storstadsförsamlingar eller industriella församlingar torde man kunna tänka sig, att en kvinnlig präst med hänsyn till en del av församlingens kvinnliga element skall kunna nå längre än en manlig präst. En kvinnlig präst torde i den enskilda själavården ha större möjligheter att i själavårdande syfte komma personligen nära t. ex. vid en stor fabrik arbetande kvinnor. Den själavårdande hjälpen kommer nämligen ofta att möjliggöras genom att man bringar hjälp i råd och dåd i rent personliga, kanske yttre omständigheter, och att rätta dylik hjälp i förevarande fall ligger onekligen en kvinna närmare än en man. Den erfarenhet, man haft av kvinnans arbete i kristendomsundervisningens tjänst, ger vidare vid handen, att en kvinnlig präst i många fall skulle nå goda resultat vid konfirmationsundervisningen, där en manlig präst, just därför att han är man, icke kan finna de rent personliga anknytningar, vilka ofta bilda en förutsättning för en konfirmandberedelse, som vill nå sitt djupaste syfte. Man kan slutligen tänka på själavårdande uppgifter av mera speciell natur, såsom vid kvinnliga korrektionsanstalter. Vid vissa sjukhus, där en kvinnlig präst just såsom sådan kan ha större förutsättningar än en manlig präst. Erhåller kvinna rätt att prästvigas, torde det kunna antagas, att hon kommer att användas just för uppgifter av nu antydd art. Då speciella platser för kvinnliga präster icke lära ifrågakomma, måste emellertid genom generell lagstiftning plats inom den nuvarande kyrkoorganisationen beredas de kvinnliga prästerna.

Den insats en kvinna i sist berörda fall skulle kunna göra är beroende av att hon är präst. Det torde icke med framgång kunna göras gällande, att hon skulle kunna göra samma insats, därest hon utan att vara präst blott vore biträdande hjälp till präst. Därmed är icke sagt, att icke dylika biträdande krafter vore av stort värde. Det kan visserligen icke tillkomma kommitterade att till behandling upptaga det vittomfattande spørsmålet, huruvida eller på vad sätt förändringar inom den nuvarande kyrkliga organisationen böra komma tillstånd. Den föreliggande utredningen lär icke kunna sträckas längre än till att avse frågan, huruvida inom den nuvarande organisationens ram kvinnor kunna lämnas tillträde till kyrkliga tjänster. På vissa håll, där intresset för att kvinnor må erhålla tillträde till prästämbetet är stort, synes framträda en benägenhet att avvisa varje sammanhang mellan denna fråga och tanken på nya kyrkliga tjänster, i första hand avsedda för kvinnor. Utan tvivel har man i ett dylikt sammanställande av frågorna velat se en fara för att kvinnornas tillträde till prästämbetet därigenom skulle försvåras och kvinnorna bliva hänvisade till att i kyrkans tjänst intaga en underordnad eller tillbakasatt ställning. Kommitterade kunna dock ej biträda en sådan uppfattning. Är det nämligen för kyrkan till gagn att kunna på olika sätt taga kvinnliga krafter i anspråk och är det för kvinnor med olika håg och fallenhet ett behov att tjäna kyrkan, lära alla utvägar böra hållas öppna för att kvinnans kyrkliga arbete skall på det bästa och mest fruktbärande sätt kunna tillgodogöras. Detta mål torde, om hänsyn toges till de faktiska förhållandena och alla föreliggande praktiska svårigheter, icke uppnås enbart

genom ett medgivande för kvinna att utöva prästämbetet, lika visst som det icke vinnes, därest man på grund av inrättandet av något företrädesvis för kvinnor avsett församlingsämbete anser sig böra uppgiva tanken på kvinnas tillträde till prästämbetet.

Vid kommitterades betänkande fanns fogat förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas tillträde till prästerlig och annan kyrklig tjänst. Förslaget innehöll en allmän regel om behörighet för kvinna att erhålla prästvigning samt att bekläda prästerlig tjänst. Dock skulle kvinna ej få förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnännas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, i vilken funnes minst två prästerliga tjänster och av dessa tjänster minst en hade manlig innehavare. Kvinna skulle ej heller få inneha prästerlig tjänst, med vilken vore förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen, eller prästerlig tjänst vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida anstalten vore avsedd huvudsakligen för män eller manliga minderåriga. Innan förordnande till prästerlig tjänstgöring i församling meddelades kvinna, skulle domkapitlet inhämta yttrande av vederbörande kyrkoråd. I fråga om behörighet att inneha kyrklig tjänst, vilken icke vore att hänföra till prästerlig tjänst, skulle kvinna vara likställd med man. Därjämte föreslogo kommitterade vissa ändringar i då gällande lag angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Kommitterades förslag i förevarande del avstyrktes i allmänhet av de kyrkliga myndigheterna och föranledde ingen lagstiftning i frågan.

I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 maj 1938 hemställde *sex kvinnoorganisationer*, att frågan om kvinnors tillträde till prästämbetet måtte upptagas till utredning. I skrivelsen betonades särskilt, att kyrkan icke borde fylla sitt behov av kvinnlig arbetskraft genom att skapa ett särskilt kyrkligt ämbete för kvinnor utan rätt till sakramentsförvaltning. Kvinnor borde beredas tillträde till samtliga slag av prästerliga tjänster.

Vid 1938 års kyrkomöte väcktes av herr Björkquist en motion vari hemställdes om utredning rörande de frågor, som sammanhänge med inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan.

Första tillfälliga utskottet, som tillstyrkte motionärens förslag, anförde i sitt betänkande nr 9 bl. a. följande.

Beträffande arten av den föreslagna tjänsten har motionären antytt tre möjligheter: 1) kvinnans tillträde till prästämbetet i huvudsaklig överensstämmelse med det av ovannämnda sakkunniga år 1923 framlagda lagförslaget; 2) det kvinnliga diakonatets utveckling till att omfatta jämväl församlings- och anstaltstjänst med väsentligen själavårdande och evangelisatoriska uppgifter; samt 3) en helt ny, icke prästerlig kvinnlig tjänst för förkunnelse, undervisning och själavård.

Enligt utskottets uppfattning kunna inga avgörande principskäl anföras varför icke kvinnan skulle lämnas tillträde till prästämbetet för att här utföra den gärning i kyrkans tjänst, vartill hennes särskilda gåvor hänvisa henne. Men då meningarna i denna fråga äro synnerligen delade i vår kyrka

och då kvinnans tillträde till prästämbetet på många håll skulle möta allvarliga betänkligheter, anser utskottet, att den sak det här gäller — den kvinnliga tjänsten — icke skulle gagnas, om man nu ginge fram på denna linje. I likhet med motionären är utskottet av den meningen, att vi i vår kyrka vore föga betjänta av en prästtjänst, som påtvingades församlingarna mot deras eller många församlingsmedlemmars vilja.

Ikke heller synes en utbyggnad av det kvinnliga diakonatet vara att förordas. Det framgår av det anförda, att det här är fråga om en tjänst med uppgifter av väsentligen annan art än diakonissans. Det skulle förändra hela diakonistjänstens karaktär och spränga ramen för detta viktiga och särskilda kall, om man sökte fylla det förefintliga behovet av nya kvinnliga arbetare inom kyrkan genom specialutbildade diakonissor. Redan den omständigheten, att den tjänst, det här är fråga om, otvivelaktigt kräver en utbildning, jämställd med prästens, gör denna väg oframkomlig. En lösning av problemet genom utbyggnad av det kvinnliga diakonatet anser därför utskottet utesluten, såframt det syfte skall nås, som i motionen avses och i vilket utskottet instämmer.

I likhet med motionären stannar därför utskottet inför det tredje av de uppställda alternativen och förordar en utredning, som tager sikte på inrättandet av en särskild kvinnlig tjänst i kyrkan. Då det här är fråga om något nytt och oprövat, bör enligt utskottets mening en kommande utredning från början begränsas till att i första rummet taga sikte på sådana uppgifter i kyrkan, som *närmast* kunna komma i fråga för en kvinnlig kyrklig tjänst. Utskottet tänker härvid icke blott på behovet av kvinnliga resesekreterare inom stiftet, kvinnliga själasörjare vid sjukhus, fängelser och uppfostringsanstalter m. m. utan även och framför allt på behovet av dylik kvinnlig hjälp i församlingstjänst, med uppgift att biträda vid ordets förkunnelse, i konfirmationsundervisningen, i själavården, i barn- och ungdomsverksamheten, i bildningsarbetet samt i socialt arbete och arbete för mission.

Efter en långvarig debatt beslöt kyrkomötet — i enlighet med ett av biskop Rodhe framställt yrkande — att i underdånig skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande behovet, respektive inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan, med hänsyn tagen jämväl till det arbete, som diakonissan för närvarande utförde inom vår kyrka, samt för kyrkomötet framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Kyrkomötets framställning föranledde icke någon åtgärd.

I det av *kvinnorarbetskommittén* år 1938 avgivna betänkandet angående gift kvinnas förvärvsarbete m. m. (SOU 1938: 47) behandlades även frågan om kvinnas behörighet till prästerliga tjänster. Kommittén hänvisade till 1923 års betänkande och ansåg det överflödigt att frågan skulle behöva ytterligare utredas i hela dess vidd. Däremot fann kommittén det angeläget att en prövning av opinionsläget komme till stånd, då förhållandena i detta hänseende i betydande utsträckning torde ha förändrat sig sedan 1923 års betänkande avgavs. Kommittén anförde vidare bl. a. följande.

Skälen mot kvinnors lämplighet för prästgärningen ha i den svenska statskyrkan i allmänhet sällan givits teoretisk grundval eller rent religiös begrundning, utan de hava så gott som regelbundet bestått i hänvisningar till opinionen. Då andra kyrkor icke lika mycket som vår statskyrka avstängt kvinnor från delaktighet i själasörjande och förkunnande gärning, bar emellertid från auktoritativt håll denna inställning sällan framburits såsom slut-

giltig och absolut, utan man har mera ställt i förgrunden, att tiden och församlingsmentaliteten icke vore mogen för att mottaga kvinnliga präster.

Endast enstaka röster inom den kyrkliga världen hava höjts för åsikten, att mera sakligt eller religiöst bärande grunder skulle motivera kvinnornas fortsatta avstående från kyrklig ämbetsutövning. Sålunda har understundom den uppfattningen gjort sig gällande, att kvinnor icke skulle kunna anförtros förvaltandet av sakramenten och eventuellt icke heller företräddet av församlingen inför Gud i altartjänsten. Emellertid är motiveringen därmed icke uttryckt utan endast antydd. Den torde böra föras tillbaka på ett känslomotstånd, vilket i sin tur vilar på vissa endast halvmedvetna föreställningar om kvinnors mindre värdighet. I allmänhet har det tvärtom uttryckligen framhävts, att från evangelisk ståndpunkt inga hinder kunna föreligga. — — —

Å andra sidan har man att fråga, vilka särskilda fördelar skulle vinnas med kvinnors tillträde till prästämbetena. Dessa fördelar torde vara att söka i två olika avseenden, nämligen dels inom det kyrkliga arbetet självt och dels för opinionsbildningen. I det förra hänseendet har man framhäft, hur kyrkan skulle kunna vinna ökad kontakt med folkgrupper, som på grund av förändrade tidsförhållanden känna ett visst främlingskap inför kyrkans förkunnelse och uppbyggnad. Vidare skulle bland kvinnor vara att söka en ny och lämplig arbetskraft för vissa själavårdande uppgifter, för vilka tidens behov alltmer framträda. I detta samband kan påminnas om, hurusom kvinnor ådagalagt sin lämplighet under den utveckling till personligt vårdande och fostrande arbete, som alltmer blir innebörden i de sociala institutionerna. I fråga om opinionsbildningen skulle en dylik utveckling bidraga till en höjd värdering av kvinnan i allmänhet.

Med hänsyn till angivna skäl och till det förändrade tidsläget ansåg kommittén det angeläget, att frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster med det snaraste bringades till sin lösning.

Vid 1946 års riksdag väckte herr Johnsson i Stockholm i andra kam-maren en motion med yrkande, att riksdagen skulle besluta hemställa hos Kungl. Maj:t om en allsidig utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete eller inrättande av annat kyrkligt ämbete för kvinnor.

I anledning av motionen uttalade första lagutskottet i sitt utlåtande nr 8 i ärendet bl. a. följande.

Vad först angår frågan om kvinnas behörighet till prästämbete torde numera den åsikten vara förhärskande att några religiösa principskäl icke föreligga mot att kvinna erhåller tillträde till dylik befattning. Utskottet, som är av samma uppfattning, anser under sådana förhållanden konsekvensen av 1945 års behörighetslagstiftning fordra att även frågan om kvinnas rätt att innehava prästämbete upptages till prövning och förordar alltså att en utredning härom kommer till stånd.

Utskottet är medvetet om att man på många håll hyser betänkligheter mot tanken på kvinnliga präster. Särskilt har tvekan yppats om lämpligheten av att giva man och kvinna full likställighet i fråga om rätt att innehava tjänst som församlingspräst i de församlingar, där det endast finnes en sådan tjänst. Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen ha dessa och liknande spörsmål ingående behandlats i det år 1923 avgivna betänkandet om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst. Utskottet förutsätter, att vad i detta betänkande anförts kommer att övervägas vid den blivande utredningen.

Vad därefter angår frågan om ett särskilt kyrkligt ämbete, som för kvinnornas vidkommande skulle ersätta prästämbetet, må framhållas att inrättande av ett dylikt ämbete skulle stå i strid med den till grund för behörighetslagen liggande principen om likställighet mellan man och kvinna.

Utskottet anser det angeläget att den av utskottet förordade utredningen kommer att omfatta frågan om kvinnas tillträde till de kyrkliga ämbetena och tjänster som för närvarande äro undantagna från behörighetslagens tillämplighetsområde. Utredningen synes därför böra avse frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster över huvud.

På utskottets hemställan beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Redan samma år tillkallades den av riksdagen begärda utredningen. Bland de sakkunniga — till antalet 14 — utsågs biskopen Torsten Bohlin till ordförande. I sitt år 1950 avgivna betänkande *Kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster* (SOU 1950: 48) framlade de sakkunniga förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst. Där i stadgades, att kvinna skulle äga lika behörighet som man att prästvigas och att inneha prästerlig tjänst; dock att kvinna ej skulle kunna förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnämnas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, i vilken funnes minst två prästerliga tjänster och av dessa tjänster minst en hade manlig innehavare. Vidare föreskrevs, att i fråga om behörighet att innehava kyrklig tjänst, vilken icke vore att hänföra till prästerlig tjänst, kvinna skulle vara likställd med man.

I de sakkunnigas motivering till lagförslaget anfördes bl. a. följande.

Då de sakkunniga förorda, att kvinnor erhålla tillträde till prästämbetet, äro de, som framgått av det föregående, väl medvetna om de svårigheter, som därvid yppa sig. Utan opposition från vissa kretsar inom kyrkan, där man menar sig av principiellt religiösa och bibliska skäl vara nödsakad att avvisa tanken på kvinnliga präster, lär en sådan reform icke kunna genomföras. Men även där man ej av principiella skäl ställer sig avvisande till reformen, förefinnes ändå ofta en viss motvilja mot densamma, bottnande i ett i känslan starkt förankrat traditionellt tänkande. Även om detta är sammansatt av många irrationella faktorer och därmed undandrar sig sakliga överväganden, får dess betydelse ej underskattas. Det räcker med att det finns och troligen kommer att finnas en lång tid framåt. För det kyrkliga arbetet är det ett livsvillkor, att prästens person och gärning mötes med förtroende inom församlingen. Det synes därför nödvändigt att vid reformens genomförande taga hänsyn till nämnda opinion. Man bör icke skapa en sådan situation, att församlingsmedlemmar, som av principiella eller känslomässiga skäl ställa sig avvisande till tanken på kvinnliga präster, icke ha möjlighet att betjänas inom församlingen av annan än kvinnlig präst. Det synes därför nödvändigt att vid reformens genomförande stadga vissa restriktioner i fråga om förordnande eller tillsättande av kvinnlig präst i en församling. Därigenom inför man visserligen en särbestämmelse, som icke har någon motsvarighet inom svensk lagstiftning i övrigt, men om reformen över huvud taget skall kunna omsättas i praktiken, synes en sådan bestämmelse vara nödvändig, åtminstone under en övergångstid.

De sakkunniga föreslå, att kvinna i fråga om rätt till prästvigning skall vara fullt jämställd med man, men att kvinnlig präst icke skall kunna tjänstgöra i annan församling än sådan, där det dessutom finns minst en manlig präst. Den som icke vill låta sig betjänas av en kvinnlig präst skulle sålunda alltid ha tillgång till en manlig i sin församling.

Genom ett sådant stadgande begränsar man visserligen de kvinnliga prästernas placerings- och befodringsrätt. Men det finns icke mindre än cirka 300 församlingar för närvarande, där de skulle ha rätt att tjänstgöra. Och just dessa större församlingar med mer än en präst representera med sin mera differentierade befolkning den typ av församling, där en speciell kvinnlig insats i allmänhet är särskilt behöflig.

När det gäller missivering av e. o. präst, torde man kunna förutsätta, att biskop och domkapitel äga tillräcklig kännedom om stiftets församlingar för att underlåta att missivera kvinnlig präst till församling, där på grund av den rådande opinionen i fråga om kvinnliga präster arbetsmöjligheterna för en kvinnlig präst skulle vara beskurna. Vid tillsättning av ordinarie prästerlig tjänst har församlingen tillfälle att genom valet deklarerera sin mening om vem som bör inneha tjänsten i fråga. Företrädarna för en mot kvinnliga präster avog opinion skulle visserligen, om kvinna uppfördes på förslag till tjänsten, se sig ställda inför ett förslag, som innehölle mindre än tre ur deras synpunkt möjliga kandidater.

I fråga om rätt att innehava prästämbetet bör enligt de sakkunnigas mening ingen skillnad göras mellan gifta och ogifta kvinnor. Naturligtvis är det att vänta, att kvinnlig präst, som ingår äktenskap, genom de nya uppgifter, som hon därigenom får, mycket ofta nödgas dra sig tillbaka från aktiv församlingstjänst. Men giftermål måste här liksom fallet är i fråga om andra tjänster bli hennes privatsak. Någon skyldighet att lämna aktiv församlingstjänst vid äktenskaps ingående kan ej rimligen stadgas; ej heller bör kvinna nekas prästvigning på den grund att hon är eller varit gift. Lika litet finnes anledning stadga, att kvinna som ingår äktenskap och i samband därmed drar sig tillbaka från aktiv församlingstjänst, skall i och med detta anses ha nedlagt prästämbetet. Hennes situation är helt analog med prästvigd mans, som icke står i aktiv församlingstjänst. Liksom denne bör hon få behålla sitt prästämbete och i enlighet härmed äga behörighet att utöva prästerliga funktioner såsom att förvalta sakramenten, förrätta dop, konfirmation, vigsel och jordfästning. Några olägenheter synas icke vara förenade med en sådan ordning.

I ett särskilt avsnitt behandlades frågan om ett särskilt kvinnligt ämbete eller kvinnliga präster. Härom anförde de sakkunniga bl. a. följande.

Man har — på sina håll med stor energi — framfört den tanken, att detta behov borde mötas icke genom att prästämbetet öppnas för kvinnor utan genom att ett särskilt kvinnligt ämbete med uppgifter i förkunelse och själavård men utan sakramentsförvaltning skapades med viss anknytning till diakonissämbetet i dess fornkyrkliga, icke dess nutida, utformning. Enligt en utbredd opinion inom kyrkan, framför allt bland dess präster, borde frågan lösas efter denna linje. Även 1938 års kyrkomöte förordade en reform av denna art. Inom kyrkan skulle, menar man, ett sådant ämbete i allmänhet mottagas med välvilja även av sådana, som avvisa tanken på kvinnliga präster. En reform i denna riktning skulle därför icke vålla någon strid inom kyrkan. De nya kvinnliga ämbetsinnehavarnas insats skulle utan opposition accepteras och smälta in i kyrkans arbete. Ett sådant kvinnligt äm-

bete skulle ej heller skapa några svårigheter för det ekumeniska samarbetet med andra kyrkosamfund. Därjämte skulle, menar man, ett sådant ämbete kunna ges en utformning, som mera passade för det kvinnliga kynnet än det i maskulina former stabiliserade och med ganska betungande expeditionella och förvaltningstekniska plikter belastade prästämbetet. Dessa kvinnliga befattningshavare kunde också ges en utbildning, som ur vissa synpunkter gjorde dem mera skickade att möta tidens krav än prästutbildningen, framför allt genom en vidare psykologisk och social orientering.

— — — — —
Bland dessa argument för ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan kunna enligt de sakkunnigas mening endast de båda förstnämnda tillmätas någon mera väsentlig betydelse. Företagna undersökningar ha visat, att det för närvarande finnes ett avsevärt större antal kvinnliga studerande, som skulle vilja inträda i ett särskilt kvinnligt ämbete än som skulle vilja ingå i prästämbetet, om detta öppnades för kvinnor. Detta är med hänsyn till den strid, som för närvarande står kring tanken på kvinnliga präster naturligt. Men om kvinnliga präster accepterades av kyrkan och striden därom ebbade ut, skulle situationen sannolikt bli en annan. — — — — —

Det är givetvis önskvärt, att kyrkliga reformer i största möjliga utsträckning utformas så, att de icke vålla strid inom kyrkan själv. Det torde vara riktigt, att den opposition, som på vissa håll inom kyrkan riktas mot tanken på kvinnliga präster, icke alls eller i varje fall i mycket liten utsträckning skulle komma att riktas mot inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete. På den punkten har det senare alternativet ett avgjort företräde framför det förra. Men denna synpunkt kan icke vara ensamt utslagsgivande.

— — — — —
Det hävdas ej sällan, att deras inställning, som genom deltagande i kyrkans gudstjänstliv och arbete visa ett aktivt intresse för densamma, bör vara avgörande för denna frågas lösning. Från deras sida har icke uttalats någon önskan om kvinnliga präster, tvärtom möter tanken på sådana opposition i dessa kretsar. Därför bör, menar man, ingen åtgärd i denna riktning vidtagas. Emellertid bortser man vid detta resonemang från kyrkans ställning av folkkyrka i viss förening med staten. Vore svenska kyrkan en av staten oberoende kyrka, där medlemskap byggde på den personliga bekännelsen, vore resonemanget riktigt: denna kyrkas medlemmar borde då ha hela avgörandet i sin hand. Kyrkans karaktär av folkkyrka i förbindelse med staten gör emellertid, att hänsyn måste tas också till uppfattningar, som kunna finnas utanför det speciella kyrkfolkets kretsar. I frågor av religiös, dogmatisk och etisk art har kyrkan visserligen att hävda den bibliska grundsynen utan att låta sig påverkas av en rådande opinion. Men den här behandlade frågan är, såsom de sakkunniga förut sökt visa, icke av sådan art utan har karaktären av en praktisk lämplighetsfråga av organisatorisk art. I en sådan fråga har kyrkan att ta hänsyn också till de önskingar, som kunna finnas i vidare kretsar inom folket. Även människor utanför det speciella kyrkfolkets krets räknas ju som fullmyndiga medlemmar av kyrkan och kyrkan har lika stora förpliktelser gentemot dessa som gentemot några andra. Hon kan därför icke avvisa dessas uppfattning som ovidkommande. För övrigt bör man hålla i minnet, att antalet av dem, som tillmäta kyrkans kristna insats betydelse och som alltså äro positivt intresserade av hennes arbete, är betydligt större än antalet aktiva deltagare i kyrkans liv och arbete, något som framgår både av statskyrkoformens fortbestånd och av den plats, som den kristna fostran intar och fortfarande är avsedd att inta i de offentliga skolorna. Under sådana förhållanden måste den av folkets ansvariga representanter genom riksdagen uttalade åsikten i fråga om kvinnliga präster beaktas av kyrkan likaväl som en rådande opinion bland kyrkfolket.

Då man uttalat farhågor för att prästämbetets öppnande för kvinnor skulle försvåra det ekumeniska samarbetet, har man framför allt tänkt på svenska kyrkans förhållande till den anglikanska. På samarbetet med andra protestantiska kyrkor torde reformen icke ha någon störande inverkan. Den grekisk-ortodoxa kyrkans förhållande till det ekumeniska samarbetet torde ej heller påverkas av att svenska kyrkan antar kvinnliga präster, lika litet som det påverkats av att andra i den ekumeniska gemenskapen förenade kyrkor gjort detta. Den romersk-katolska kyrkan ställer sig, som bekant, av principiella skäl utanför allt ekumeniskt samarbete. Frågan är därför av betydelse endast för förhållandet till den anglikanska kyrkan. Den anglikanska kyrkan fäster sådan vikt vid frågan om prästämbetets utformning i överensstämmelse med fornkyrklig ordning, att förändringar i fråga om prästämbetet inom svenska kyrkan möjligen kunde tänkas föranleda den anglikanska kyrkan att ompröva de särskilda förbindelser, som upprättats mellan denna kyrka och den svenska. På grund av att svenska kyrkan liksom den anglikanska har den apostoliska successionen bevarad, har anglikanska kyrkan ansett sig kunna godkänna svenska kyrkans prästämbete och träffat överenskommelse om nattvardsgemenskap mellan svenska och anglikanska kyrkan. En liknande överenskommelse har av samma skäl kunnat komma till stånd med den finska kyrkan. Det har uttalats farhågor för att denna nattvardsgemenskap mellan anglikanska och svenska kyrkan skulle äventyras, om svenska kyrkan ordinerade kvinnor till präster. Det har icke varit de sakkunniga möjligt att med bestämdhet avgöra, hur pass välgrundade sådana farhågor äro. — — —

Förhållandet till ekumeniken har emellertid även en annan sida. Det hävdas ofta, att frågan om kvinnliga präster är en allmänkyrklig fråga, som bör avgöras genom gemensamt ekumeniskt beslut av alla kyrkosamfund och icke kan göras till föremål för separata åtgärder av enskilda kyrkosamfund. Vid den ekumeniska konferensen i Amsterdam 1948, varvid Kyrkornas världsråd upprättades, behandlades också denna fråga. Man kom ej ej längre än till att klarlägga divergenserna i åsikter mellan skilda kyrkosamfund och grupper men beslöt att ägna frågan fortsatt studium. Ett sådant studiearbete är också i gång inom Kyrkornas världsråd. Med kännedom om den principiellt negativa inställning till frågan om kvinnliga präster, som vissa kyrkor inta, kan man emellertid räkna med, att resultatet av fortsatta studier blir, att olikheterna i uppfattningarna på denna punkt ännu klarare markeras och att något positivt beslut om kvinnors tillträde till prästämbetet icke kan fattas. Att hänskjuta frågan till ett ekumeniskt avgörande vore därför detsamma som att avföra den från dagordningen. Det synes då icke rimligt, att en kyrka, som icke av principiella skäl kan ställa sig avvisande till tanken på kvinnliga präster och som tror sig behöva tillvarata den kvinnliga arbetsinsatsen inom kyrkan också i denna form, skulle vara förhindrad vidtaga åtgärder i saken utan att invänta det ekumeniska avgörande, varom man vet, att det omöjligen kan komma till stånd inom överskådlig framtid.

Trots att sålunda vissa skäl tala för att inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete vore att föredraga och trots att de sakkunniga beaktat dessa synpunkter, anse de sig dock icke kunna förorda detta alternativ i stället för öppnandet av prästämbetet för kvinnor. Ett särskilt kvinnligt ämbete skulle, även om man icke avser det, i praktiken komma att uppfattas som ett *lägre* ämbete än prästämbetet. — — —

Ur andra synpunkter är det ännu viktigare, att den särskilda kvinnliga tjänsten, med själavård och förkunnelse men ej sakramentsförvaltning och

kanske ej heller vissa andra till prästämbetet hörande funktioner som vigsel och jordfästning, skulle betyda en onaturlig klyvning av arbetsuppgiften, som i vissa fall skulle vara högst besvärande. Den kvinnliga ämbetsinnehavaren skulle t. ex. meddela konfirmationsundervisning men icke ha rätt att konfirmera sina elever eller i varje fall icke att ge dem nattvarden. Hon skulle öva själavård vid sjukbädden men inte därvid utdela nattvarden. Hon skulle få tala evangeliets ord till döende men icke förrätta deras jordfästning. Hon skulle få predika i högmässan — eller kanske endast vid andra gudstjänster än högmässan! — men hon skulle icke få förrätta altartjänsten, i varje fall icke den del av altartjänsten, som omfattar nattvardsfirningen. Allt detta skulle befästa intrycket att det här vore fråga om en sorts halvpräster, som saknade vissa konstitutiva förutsättningar för prästämbetets fulla utövning. Både för den kvinnliga ämbetsinnehavarens egen tillfredställelse och glädje i arbetet och för hennes ställning i församlingen skulle dessa förhållanden vara synnerligen olägliga. För effekten av hennes arbete skulle de innebära ett stort minus.

Därtill kommer slutligen, att de särskilda kvinnliga ämbetsinnehavarnas utbildning skulle bereda vissa svårigheter, som visserligen icke vore oövervinnliga men dock utgöra en ytterligare belastning för en reform i denna riktning. — — —

De sakkunniga anse sig på ovan anförda grunder icke kunna förorda inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan i stället för prästämbetets öppnande för kvinnor. Tanken på ett dylikt ämbete har ju också uttryckligen avvisats av 1946 års riksdag vid behandlingen av den motiön, som närmast föranlett denna utredning. Möjligen kan det komma att visa sig, att det även efter prästämbetets öppnande för kvinnor kommer att föreligga ett behov av en särskild kvinnlig tjänst inom kyrkan för själavård och förkunnelse. De ovan påpekade olägenheterna med ett särskilt kvinnligt ämbete skulle icke på samma sätt göra sig gällande, om denna tjänst icke inrättades som ett alternativ till prästämbetets öppnande för kvinnor utan som ett *komplement* därtill. Några principiella erinringar mot ett dylikt ämbete med särskild vigning ha de sakkunniga icke. Emellertid anse sig de sakkunniga icke nu böra avgiva förslag om en sådan kvinnlig tjänst, då man först synes böra avvakta resultatet av att kvinnor lämnas tillträde till prästämbetet.

I betänkandet redovisas en undersökning bland landets kvinnliga teologie kandidater, teologie studerande och teologie-filosofie studerande angående deras eventuella önskan att inträda på den prästerliga banan. Till de svenska kvinnor, som avlagt teologisk examen efter år 1909, samt till landets kvinnliga teologie studerande riktades skriftligen följande fråga: »Skulle Ni ha velat eller vilja bli präst, om tillfälle därtill funnits eller funnes?» A ifrågavarande cirkulärskrivelse, som tillställdes 102 personer, inkommo 79 svar, därav 24 med jakande svar å den framställda frågan, 53 med nej-svar samt 2 blanka uppgifter.

Fyra av de sakkunniga reserverade sig och yrkade, stödda på en utförlig motivering,

1. att frågan om prästvigning av kvinnor tills vidare skulle bordläggas med särskild hänsyn till följande omständigheter:

- a) den oklara exegetiska debatten,
- b) svårigheten att anknyta till tradition och bekännelseskraft,

c) motsättningarna i den principiella diskussionen,
 d) splittringen i den kyrkliga opinionen,
 e) erfarenheterna från utlandet,
 f) det ekumeniska läget, särskilt med hänsyn till den pågående ekumeniska utredningen (denna synpunkt hade för reservanternas haft avgörande betydelse);

2. att åtgärder omedelbart skulle vidtagas för att inrätta en kvinnlig tjänst i kyrkan i enlighet med något av ovannämnda förslag;

3. att tills vidare ett förslagsanslag å 500 000 kr. per år skulle beviljas för ifrågavarande ändamål.

Betänkandet har varit föremål för en omfattande *remissbehandling*. Domkapitlen ha därvid i allmänhet anslutit sig till reservanternas mening eller i vart fall avstyrkt de sakkunnigas förslag. Detta har tillstyrkts endast av domkapitlet i Linköpings stift. Varje domkapitel har härjämte införskaffat yttranden från ett antal församlingar i stiftet. Flertalet församlingar har därvid tillstyrkt sakkunnigförslaget. I allmänhet ha församlingarna i större tätorter yttrat sig tillstyrkande. Av de teologiska fakulteterna har fakulteten i Lund biträtt reservanternas mening, medan fakulteten i Uppsala stöder sakkunnigförslaget. Det är emellertid att märka, att bakom de nu omförmälda yttrandena, antingen dessa gå i ena eller andra riktningen, ofta stå ganska svaga majoriteter. Yttrandets avgivande har sålunda vanligen föregåtts av votering, varvid olika meningar framträtt. Hörda prästsammanslutningar ha förordat reservanternas linje. Härjämte har ett flertal kvinnoorganisationer hörts, vilka alla tillstyrka att kvinna erhåller behörighet att inneha kyrkliga ämbeten och tjänster.

Vid 1951 års kyrkomöte väcktes en motion av fru Holmström med begäran om allsidig utredning om åtgärder för en rikare differentiering på olika praktiska linjer av de prästerliga tjänsterna inom svenska kyrkan med hänsyn tagen jämväl till kyrkans möjligheter att på ett nytt sätt mottaga kvinnans tjänst inom Ordets ämbete, allt i syfte att utredningen i sinom tid måtte kunna underlätta en ny och välbehövlig omprövning av den teoretiska och praktiska prästutbildningens problem.

Andra tillfälliga utskottet hänvisade i sitt utlåtande nr 12 i anledning av motionen vad angår frågan om kvinnlig prästtjänst till att då de flesta domkapitlen ännu icke avgivit sina remissyttranden över det ovan återgivna betänkandet. Utskottet fann icke skäligt att den sålunda pågående utredningen föregrepes. På utskottets hemställan beslöt kyrkomötet att motionen icke skulle föranleda någon dess åtgärd.

Frågan togs upp även vid 1953 års kyrkomöte, då herr Magnus Danell i en motion föreslog, att kyrkomötet skulle hemställa om erforderliga åtgärder för att kvinna måtte bli behörig till prästämbetet inom svenska kyrkan.

Efter att ha påpekat att remissbehandlingen av det förenämnda betänkan-

det ännu icke vore helt avslutat hemställde kyrkolagsutskottet i sitt utlåtande nr 19, att, enär frågan för närvarande vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning, motionen icke måtte föranleda någon kyrkomötets åtgärd. Kyrkomötet beslöt i överensstämmelse härmed.

I anledning av en enkel fråga vid 1954 års riksdag av fru Andrén rörande när förslag om kvinnas behörighet till kyrklig tjänst kunde föreläggas riksdagen svarade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Ivar Persson i andra kammaren den 18 maj 1954 följande: »Enligt min mening bör ett förslag i den förevarande frågan först underställas kyrkomötet och därefter riksdagen. Nästa kyrkomöte är avsett att hållas tidigast hösten 1955. Av denna anledning kan något förslag ej föreläggas 1955 års riksdag.»

Biskopsmötet har år 1955 antagit ett förslag till stadga för Ny kyrklig tjänst för medhjälpare i församlingsarbetet, vilket anbefallts till församlingarnas övervägande. Stadgan innehåller följande.

1. Den ifrågasatta tjänsten avser att bereda en ny möjlighet till aktivt tjänande i kyrkan med hänsyn tagen till församlingarnas behov av kvalificerade krafter, vilka kunna nå vidare ut bland människorna.

Den bör ha karaktären av en lekmannatjänst, icke ett nytt ämbete.

Med hänsyn såväl till de föreliggande behoven, de tillgängliga personliga krafterna och den planerade utbildningen är den närmast avsedd för kvinnliga församlingsarbetare. Där särskilda behov föreligga och lämpliga krafter stå till buds, må dock även manliga tjänster av liknande karaktär kunna inrättas.

2. Tjänsten bör få följande *innehåll och omfång* med hänsyn till kyrkans behov.

a) *Själavård*. Vad kyrkan här främst synes behöva är kvalificerade lekmanakrafter, som kunna nå ut i det moderna arbets- och kulturlivet, icke minst inom den moderna kvinnovärlden, och genom en uppsökande själavård finna kontakt med människor, vilka icke med samma lätthet kunna nås av det ordinarie prästerskapet och som löpa risk att bli försummade i de växande stadsförsamlingarna. Denna uppsökande själavård skulle syfta till att inlemma sådana människor i församlingen och dess gudstjänstliv.

Till en sådan själavård hör även att i kraft av det allmänna prästadömet trösta betryckta människor med evangelium och under hänvisning till Guds nåd i Kristus tillförsäkra dem syndernas förlåtelse.

b) *Evangelisation*. Kyrkans uppsökande arbete kräver medarbetare, som kunna leda bibelstudier, kontaktkonferenser eller särskilda möten och sammankomster med syfte att nå sekulariserade människor. Medhjälpare behövas vidare till uppbyggelseföredrag m. m., liksom för en lekmanamedverkan i vissa andakter — exempelvis dagliga bönestunder i kyrkan — som står i överensstämmelse med kyrkans ordning. Denna verksamhet avser icke att ersätta prästens ordinarie arbete.

c) *Undervisning.* Nödvändigheten av en klar, tillgänglig, vederhäftig och tillräcklig kunskapsmeddelelse gör nya former av undervisning angelägen för alla åldrar. Tjänstens innehavare bör sålunda kunna biträda bl. a. i studiearbetet samt genom att efter av biskopen meddelade direktiv i viss utsträckning medverka vid konfirmandundervisningen. De kunna även medverka till att under lästiden upprätthålla en fortlöpande kontakt med konfirmandernas föräldrar.

d) *Barn- och ungdomsarbete.* På detta för kyrkan livsviktiga område har redan nu prästerskapet i stor utsträckning måst anlita lekmannahjälp. Arbetet skulle främjas, om vissa av dessa medhjälpare i framtiden kunna bli heltidsanställda, om de erhålla en för uppgiften avpassad utbildning och stödet av ett kyrkans uppdrag.

3. *Tjänstens karaktär.* Inom varje stift finnas församlingar, vilka på grund av sin storlek eller sin sociala struktur och sitt förgrenade arbetsliv behöva en *heltidstjänst* av lekmän med särskild kvalificering. Genom att anlita sådan lekmannahjälp skulle kyrkan återknyta till äldre ordning, då kyrkan i betydande utsträckning ägde medhjälpare utanför ämbetet.

4. *Utbildningen för heltidstjänst.* Den teoretiska utbildningen bör normalt omfatta teol. kand.-examen eller den del av föreslagen kristendomsläroexamen för läroverk, som avses bliva förlagd inom teologiska fakulteten. I enskilda fall kan jämväl annan utbildning godtagas, om biskopsmötet finner skäl härtill med hänsyn till tjänstens särskilda behov.

Den praktiska utbildningen planlägges med tanke på de ovan nämnda arbetsuppgifterna: uppsökande själavård, evangelisation, undervisning, barn- och ungdomsarbete.

För den praktiska utbildningen anordnas i mån av behov tills vidare genom S:ta Katarinastiftelsen på Sparreholm särskilda kurser, vilka beräknas taga i anspråk ungefär ett år. Biskopsmötet utser inom sig en inspektor att hava överinseende över den sålunda bedrivna utbildningsverksamheten.

Undervisning och övningar kunna i samråd med kursens inspektor i lämplig omfattning förläggas till annan plats, exempelvis Stockholm.

Ämnen och undervisningstimmar planeras i huvudsaklig överensstämmelse med ett av domprosten Askmark framlagt förslag, vilket innebär följande ungefärliga fördelning:

sociologi	20	timmar
psykologi	20	»
pedagogik	20	»
praktisk bibelkunskap	60	»
själavårdslära	30	»

Därtill komma följande praktiska övningar:

söndagsskoleundervisning	60	timmar
konfirmandundervisning	60	»
ungdomsarbete	90	»
evangelisation	60	»
sång och musik	30	»

Vid diakonissanstalten Samariterhemmets teologiska linje och diakonanstalten St. Skönsdals församlingslinje meddelas en praktisk utbildning, som efter erforderlig anpassning efter ovan angivna läroplan väl motsvarar ändamålet. Även annan praktisk utbildning, som efter prövning kan erhålla biskopsmötets godkännande, kan ifrågakomma.

5. *Finansieringen av heltidstjänsterna* får tills vidare grundas på anslag från församlingar eller kyrkliga samfälligheter, som inrätta sådana tjänster. Målet bör vara, att dessa tjänster framgent legalt inorganiseras i kyrkan och erhålla ekonomisk trygghet genom bidrag ur kyrkofonden.

6. *Lönesättningen* bör innebära en reglerad befordringsgång med pensionsrätt och motsvara följande lönegrader:

- a) där utbildningen är teol. kand. eller motsvarande akademisk examen, lönegrad 19—25;
- b) där utbildningen motsvarar lärarkompetens för enhetsskolans högsta stadium, lönegrad 17—23;
- c) där annan kompetens befinnes böra godtagas, en efter kompetensens och tjänstens art lämpad lönesättning.

7. *Omkostnaderna för utbildningen* torde, under förutsättning att densamma bedrivs efter ovan angivna grunder samt under förutsättning, att deltagarna själva bestrida sina personliga omkostnader, approximativt kunna beräknas sålunda:

Utgifter för kursverksamheten vid Katarinastiftelsen:

Löner och arvoden till lärare	30 000
Övriga utgifter	8 000
	Summa 38 000

Inkomster:

Rikskollekt	50 000
	Summa 50 000

Enligt ovanstående kalkyl skulle en årlig behållning av kr. 12 000 uppkomma. Denna föreslås användas dels för understödande av anstalter, som meddela utbildning för heltidstjänst, dels till bestridande av utgifter för *tillfälliga kurser* för lekmanamedhjälpare i församlingarna, avseende utbildning för *deltidstjänst* enligt nedan framlagda förslag.

Förutsättningen för den sålunda uppgjorda kalkylen är att *rikskollekt* kan erhållas för ändamålet.

Rikskollekt bör första gången begäras under två på varandra följande år. Förnyad framställning får sedan göras, allteftersom nya utbildningskurser visa sig behövliga. Kollekten förvaltas av ett av biskopsmötet tillsatt förvaltningsutskott.

8. *Tjänstens namn* föreslås bli församlingsadjunkt.

9. *Inställande i tjänsten* förrättas av biskopen i stiftet eller den han i sitt ställe förordnar, enligt ordning, som av biskopsmötet fastställts.

Den som sålunda blivit inställd i sin tjänst, äger därmed bemyndigande att söka och innehava jämväl annan liknande tjänst inom kyrkan.

Därest tjänsteinnehavaren genom något sitt förhållande uppenbart förverkar det anseende, som kräves för tjänstens rätta utövande, kan biskopen återkalla det givna bemyndigandet att innehava sådan tjänst.

10. Tjänsten tillsättes, då den inrättats av församling eller av kyrklig samfällighet, i den ordning, som gäller för övriga av församlingen inrättade tjänster.

11. *Förman* i tjänsten är församlingens kyrkoherde.

Skulle tjänst inrättas för flera församlingar eller helt stift, är vederbörande tjänsteinnehavare underställd biskopen eller den han förordnar.

I fråga om tjänstefördelning liksom i alla samarbetsfrågor inom församlingen eller församlingarna emellan skall biskopen hava överinseende.

12. (Vissa bestämmelser om deltidstjänst.)

Lagstiftning som möjliggör att även kvinna kan bli präst antogs i *Norge* 1938. Hittills har dock ännu icke någon kvinna ordinerats till präst. I *Norge* ha emellertid 1949 tillkommit bestämmelser som möjliggöra för lekmän att under vissa förutsättningar förrätta dop och utdela nattvarden.

I *Danmark* genomfördes under 1947 och 1948 en lagstiftning, som möjliggör för kvinna att bli präst. I anslutning till de nya bestämmelsernas tillkomst blevo tre kvinnor prästvigda i april 1948. Två av dessa äro verkamma i församlingsarbete och en inom fångvården. Sedermera ha icke några kvinnor ordinerats till präst.

Några kvinnliga präster finnas ej i *Finlands* evangelisk-lutherska kyrka. Däremot finnas sedan år 1932 anställda kvinnliga s. k. sacri ministeriikandidater, sedan år 1947 benämnda teologie kandidater, som anställas i vissa församlingar och avlönas av kyrkligt-kommunala medel. Deras uppgift är att biträda prästerskapet i det frivilliga församlingsarbetet genom medverkan i söndagsskolor, ungdomsverksamhet, predikningar, vid evangelisationsmöten i kyrkor och församlingshem m. m. Omkring 170 kvinnor ha avlagt dessa examina. Ca 25 % av dem äro för närvarande anställda i församlingsarbete.

Utskottet

Frågan om kvinnas behörighet att erhålla prästerlig tjänst har varit föremål för utredning upprepade gånger. Senast 1950 framlade en på riksdagens föranledande tillkallad kommitté ett betänkande, innehållande förslag till lag om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst. Av kommitténs 14 ledamöter hade dock fyra reserverat sig med yrkande om att denna behörighetsfråga måtte bordläggas och frågan om en särskild kvinnlig kyrklig tjänst i stället närmare utredas.

Vid betänkandets remissbehandling, som numera avslutats, ha framkommit mycket skiftande meningar i förevarande fråga, såsom framgår av vad ovan anförts. Emellertid förtjänar påpekas att flertalet av de församlingar, som genom domkapitlen hörts över kommittéförslaget, uttalat sig för detta.

Enligt utskottets mening äro, generellt sett, kvinnor lika väl skickade som män att utöva de på prästämbetet ankommande funktionerna. Prästen har att fullgöra sina uppgifter i mycket skiftande situationer. I åtskilliga lägen kan det förmodas, att en kvinnlig präst skulle visa sig vara väl så lämplig som en manlig.

Även behovet av kvinnans medverkan i det prästerskapet åliggande kyrkliga arbetet måste beaktas. Detta behov gör sig gällande icke endast i nyssnämnda särskilda situationer. I nuvarande tidsläge är det angeläget, att alla krafter, som vilja ställa sig till kyrkans förfogande, kunna utnyttjas och att alla som så önska, oavsett kön, beredas tillfälle att — efter vederbörlig utbildning — i prästerlig tjänst verka inom kyrkan. Enligt utskottets mening bör den föreliggande principfrågan icke avgöras under hänsynstagande till den aktuella prästbristen. Det kan dock framhållas att en reform av nu angivet slag, i vart fall på längre sikt, säkerligen kommer att underlätta rekryteringen.

Inrättandet av en särskild lekmannatjänst av det slag, biskopsmötet förordat, kan icke minska angelägenheten av att prästämbetet nu öppnas för kvinnor. Endast efter prästvigning kan kvinnan bli i stånd att utan begränsning göra sin insats i det kyrkliga arbetet.

Genom 1949 års grundlagsändringar erhöll kvinnan, då det gäller tillsättande av ämbeten och tjänster, generell likställighet med mannen utom beträffande prästerliga tjänster, i fråga om vilka en särreglering förutsattes. Rättvisehänsyn kräva att — då principiella hinder icke möta — man fullföljer detta reformarbete och att kvinnan även på detta område gives likställighet med mannen.

Då utskottet enhälligt omfattar den uppfattning, som här kommit till uttryck, har utskottet närmare övervägt sättet för reformens genomförande. Utskottet har därvid stannat vid den meningen, att i en fråga som så nära angår kyrkans liv kyrkomötet, som ännu icke haft att taga ställning till spörsmålet efter den år 1950 avslutade utredningens framläggande, lämpligen borde få tillfälle att först besluta i saken. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i ett uttalande i andra kammaren vid 1954 års riksdag givit till känna enahanda uppfattning. Under sådana omständigheter finner utskottet, att förslag till lagstiftning i ämnet bör föreläggas nästa kyrkomöte, som beräknas sammanträda 1956, och därefter riksdagen.

Med stöd av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 15 och II: 25 samt II: 43, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t måtte för nästa kyrkomöte och där-

efter för riksdagen framlägga förslag om lagstiftning, som ger kvinna behörighet att inneha prästämbete.

Stockholm den 15 april 1955

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit

från första kammaren: herr Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Lindgren, John Wiktor Jonsson, Göransson och Ollén;

från andra kammaren: herr Rylander, fröken Öberg, herr Gezelius, fru Johansson i Skövde, herrar Norrby, Ekström, Andersson i Björkäng och fru Löfqvist.